

Fra Grundtvig-Litteraturen

Jørgen Elbek: Litteraturen i dag. Artikler om ældre og nyere forfattere. Fremad Fokusbøger. 138 sider. 1970.

Den forfatter, der fylder mest i denne lille bog af en af vore skarpeste moderne kritikere, er uden sammenligning Grundtvig. Skønt to af bogens essays er genoptryk fra Grundtvig-Studier (1959 og 1964), fortjener de ikke blot at læses om igen – og tåler det – de vinder så at sige i vægt og forekommer nødvendigere i dag end da de blev skrevet. Det gælder især foredraget om Nyaarsmorgen fra Grundtvig-Selskabets årsmøde 1963. Udgangspunktet i *Paul la Cours* Fragmenter af en Dagbog (1948) er endnu mere anfægtet i dag end for syv år siden.

Elbeks tolkning af Grundtvigs digtning er i virkeligheden en energisk hævvelse af Grundtvigs eget syn på digtningen overhovedet – en moderne omformulering af udtryk, som forekom samtiden uforståelige, ja endog hans gode ven Ingemann – hvis digtning opmuntrede den store outsider mer end noget andet i 1824 – ligefrem frastødende. Ved »kødets opstandelse« var Grundtvigs samtid ude af stand til at forstå andet end en fortsættelse af det såkaldte »åndsliv«, der beroede på en forestilling om sjælens udødelighed, som den kristne kirke hverken har hentet fra det gamle eller det nye testamente, men fra Platons dialoger og den ny-platoniske filosofi.

Har man én gang stået i den åbne gravhvælving, hvor digterens lig for snart hundrede år siden nedsattes ved hans anden hustrus side, mens den tredje hustrus kiste smuldrer i jorden udenfor – hans far og mor og første hustru ligger i beskedne grave hver på sin kirkegård – så kommer man til at tænke på Abrahams ord til Herren: »Jeg er kun støv og aske.« De ord havde så dyb en genklang i Grundtvigs sind, at den pompøse gravsættelse virker absurd. Grundtvig lever i kraft af sine ord (talte og skrevne, på vers og i prosa, udgivne og uudgivne). Hvis en død lever, er det i kraft af *det levende ord*.

Det levende ord er *skaberordet*, Guds ord. Men dette ord har Gud lånt menne-sker, så de ved talens hjælp kan komme hinanden nær og gøre noget af det kødelige, forgængelige liv evigt. Nemlig det, hvori Gud selv har indblæst sin livsånde. Sådan tænkte Grundtvig – men hvorledes kan et moderne menneske forstå det? I hvert fald ikke sådan som hans samtid *troede* at forstå det: som en sjælelig rest af den afdøde. Hellere, som Grundtvig, ved mindet, men også det, ved vi, er forgængeligt. Nødigere ved den begejstrede tale – for den er uhjælpeligt

kompromitteret af demagoger og propagandister. Men måske dog ved *poesien* – ordet er dannet af *poiein*, at skabe, og det var Grundtvig sig meget vel bevidst.

Man kunde tro, at det var umuligt at skelne mellem »personligheden Grundtvig, som er i sin individualitets og sit milieus vold,« på den ene side og på den anden side »salmisten Grundtvig, Helligåndens tolk« – hvad Elbek udtrykkelig gør (s. 53). Men det er i kapitlet »Grundtvig og Sangværket« (dvs. indledningen til Elbeks fremragende afhandling om Grundtvig og de latinske salmer, Grundt-Studier 1959) klart dokumenteret, at Grundtvig netop ikke har opfattet sit Sang-Værk som udtryk for sin personlighed, men oprindelig blot som en praktisk betonet antologi, der ganske vist er komponeret i overensstemmelse med hans kirke-historiske syn, de syv folkemenigheder, men alligevel omstemt i hvad der »gør krav på at være den nutidige danske menigheds entonige lovsang«. *At dette er lykkedes* – at de færreste tænker på Grundtvig, når de synger hans salmer – er just det geniale ved Sang-Værket. At Peder Hjort, der havde kaldt Grundtvigs betragtninger i Danne-Virke »en kvælende Røg«, i 1838 bad om at måtte optage noget af Sang-Værket i en salmesamling, han selv udgav (og fik den ønskede til-ladelse »med Fornøielse«), er vel det mest påfaldende udtryk herfor. Jo længere tid der er gået, des mere har man akcepteret Grundtvigs salmetone som »den nu-tidige danske menigheds entonige lovsang«. Dette er nok værd at tage i betragt-ning, når man søger at tolke – eller læse tolkninger af Grundtvigs salmer.

Der er i Grundtvigs digtning »en kraft, som river både det legemlige og det sjælelige med sig,« skrev Elbek i en kronik i Information 8/9 1958, som ikke er taget med i hans lille bog. Men han tilføjede, at det er »en kraft som først er af værdi når den er virksom, og som derfor ikke lader sig afproppe på bøger og kunstværker.« – Dét er en opfattelse af digtningens forhold til det skrevne ord, som formentlig vil få strukturalister og konkretister til at stejle. Men den stemmer godt nok med Grundtvigs egen poetik.

Hvis Elbek samlede alt, hvad han har offentliggjort om Grundtvig, i en bog, han kunde kalde »Seeren«, vilde dette lille bind med hovedvægten på Grundtvigs bearbejdelse af græske og latinske salmer i og for sig være tilstrækkeligt til at sikre ham pladsen som den lærdeste og fineste kender af Grundtvigs salmedigtning i dag. I omfang når hans Grundtvigstudier ikke op på siden af Toldbergs og Uffe Hansens; men i evne til karakterisering og vurdering er han ligemand med Magnus Stevns. Og forud for disse forskere har han en orientering i littera-turen overhovedet, der gør hans vurdering af Grundtvig som digter så meget mere tungtvejende, som den ses på baggrund af en Kafka, hvem han har oversat, en Johannes V. Jensen, hvem han har sat på plads, så det gav genlyd, og en Tom Kristensen, hvem han synes at vurdere højest af vore nulevende kritikere. Han er endda ikke veget tilbage fra at vove pelsen som digter selv – og er blevet anerkendt i laget. Det vilde være et værdifuldt bidrag til genoplivningen af Grundtvigforskningen, om Elbek skrev den afhandling om Grundtvig som in-dividuel og kollektiv lyriker, vi savner, og forsvarede den for doktorgraden med det næb og de klør, han vitterlig har.

At læse Nyaars-Morgen er ikke let, at tolke digtet endnu sværere. Men det er, hvad Jørgen Elbek i hvert fald har forsøgt. At vurdere hans tolkning forudsæt-ter, at man i sig har en efterklang af digtet. Den blotte eftertanke er næppe nok. For Elbek er ikke ude efter Grundtvigs ideer – desværre anvender han det mis-

brugte ord »ideologi« – men efter hans visioner. Han spørger ikke efter, hvad de *betyder*, »for det er hvad intet menneskeligt øje så og vort indskrænkede begreb ikke kan rumme.« Han vil tilsyneladende kun beskrive Grundtvigs poetiske syn og syner. Man kan sige, at vi derved ikke kommer ud af stedet, at vi aldrig når så vidt som til en tolkning. Man bliver også med Elbek stående ved *læsningen* af Nyaars-Morgen. Men Elbeks læsning er en anden end Begtrups, og i virkeligheden gør både Begtrup og Elbek fordring på at have givet en tolkning. For Begtrup betyder Natten Grundtvigs liv før 1824 og Nyaarsmorgen den sommer, han da modtog Valdemar den Store og hans Mænd fra Ingemann. De ord, Aanden indgiver ham, er en forudsigelse af hans forfatterskab og øvrige virksomhed efter 1824, et nationalt-kristeligt program, der kan verificeres dels ved fortalen, dels ved programmets faktiske gennemførelse. – For Elbek betyder Natten poesiens fostertilværelse, før »Næb til at sjunge / Mig voxed af Bryst«, og Nyaarsmorgen solens elskovsmøde med hav og skov og måne i Grundtvigs poetiske univers. Hvad Aanden indgiver digter jeg'et, er ifølge Elbek en tredobbelt rejse til de levendes land: »Fremtiden får sin drivkraft fra fortiden, sammensmeltningen vil frigøre den livsenergi, som de sjælelige og folkelige spaltninger holdt bundet. Tegnet for og pantet på denne sammenhæng er *Kjærminderne*, det positive modstykke til *Skyggerne*.« Men hvad Kjærminder og Skygger betyder, siger Elbek ikke; det overlader han til læserens eftertanke, hvad der i nogen grad gør hans tolkning hieroglyfagtig.

Vil det stride mod digtets og hele dette poetiske forfatterskabs efterklang at tolke Kjærminderne som *enheden af liv og minde* og Skyggerne som *de blotte levn af fortiden* i såvel de poetisk-mytologiske som de historiske og håndgribelige dokumenter? – Det er en sådan tolkning, man er ude efter som idéhistoriker, og Grundtvig var også idéhistoriker. Men Elbek finder, at Grundtvig selv er faldet for fristelsen til en biografisk tolkning af sine syner, og at digtet derfor lider under et »brud«.

Om Elbek har ret heri, kan strengt taget først afgøres efter en ny læsning af digtet med hans tolkning i frisk minde. Han fremhæver som kernen i digtet foruden det *morgenbillede*, han kalder elskovsmødet mellem den øvre og nedre sfære i digterens univers, *myten* om den brynjeklædte kvinde, Sigurd fandt sovende og forløste i sin kærlighed, og *sagnet* om kvinden, som kong Hadding mødte på sin rejse i skyggernes land, og med hvem han kom til en mur, der viste sig at skille dem fra de levendes land. – Men en sådan genlæsning af digtet er vel netop, hvad Elbeks tunge, men med god grund genoptrykte foredrag egentlig har til hensigt.

Niels Kofoed: Myte og intellekt. 1968. Munksgaardserien nr. 24. 146 s.

Denne bog, der på omslaget har fået en ekstra titel, »identitetsproblemet i historisk og psykologisk perspektiv«, indeholder efter en indledning på knap 6 sider, et langt kapitel (32 sider) om Grundtvig. Det følgende handler om Kierkegaards syn på myten som udtryk for erkendelse, men med stadigt henblik på Grundtvig, og det sidste om »psykologi og poesi – med særligt henblik på Jung«. Grundtvig